

Pilnībā integrēta ilgtspējas politika – tikai daļai uzņēmumu

Vita Liberte, AS "BDO Latvia", vadošā partnere, zvērināta advokāte

Pasaules uzņēmējdarbībā ilgtspējīga attīstība vairs nav tikai modes lieta. Tā kļuvusi par neatņemamu biznesa stratēģijas daļu. Eiropā ilgtspēja arvien vairāk tiek uztverta ne tikai kā atbilstības vai reputācijas jautājums, bet arī kā iespēja stiprināt biznesa pamatus un konkurētspēju. Latvijā izpratne par ilgtspējas nozīmi strauji aug, taču praktiskā integrācija vēl tikai sākas. Ko Latvijas uzņēmumi var mācīties no tendencēm pasaulē un kādas tās ir?

To iezīmē "BDO" starptautiskā tīkla 2025.gada pavasarī veiktais globālais ilgtspējas pētījums *"No stratēģijas līdz ieguldījumiem: ilgtspēja biznesā šodien"* (*"From strategy to spend: the state of sustainability in business"*).

Turpinoties ģeopolitiskajai nenoteiktībai un svārstībām, normatīvā vide arī turpmāk būs nepastāvīga. Taču, klimata pārmaiņu ietekmei kļūstot arvien izteiktākai, sagaidāms, ka uzņēmumi būs spiesti straujāk īstenot klimatneitralitātes programmas. To veicinās arvien prasīgāka patērētāju bāze, kas izmantos zīmolu maiņu kā savu ietekmes līdzekli.

Ko atklāj pētījums

Pētījuma dati liecina, ka par spīti atsevišķiem politiskiem un normatīviem sarežģījumiem Latīņamerikas un Karību reģiona valstīs uzņēmumi attīsta ilgtspējas programmas. 68% aptaujāto šajā reģionā jau ir publicējuši ilgtspējas ziņojumu un 42% uzņēmumu norāda, ka tiem ir pilnībā integrēta ilgtspējas stratēģija. Vēl 37% atrodas posmā, kur ilgtspējas iniciatīvas tiek pakāpeniski iekļautas biznesa stratēģijā.

Šī reģiona uzņēmumiem lielākais klupšanas akmens ir balansa nodrošināšana starp steidzamām prioritātēm un ilgtermiņa ilgtspējas mērķiem. Citi bieži minētie izaicinājumi ietver sarežģīto

normatīvo vidi un pārmaiņu vadīšanu uzņēmumos, kā arī iekšējo pretestību. Īpaši tas skar mazos un vidējos uzņēmumus ar ierobežotiem resursiem. Turpretim lielajiem uzņēmumiem šajā reģionā arvien aktuālāka problēma ir apjomīgu datu vākšana un pārvaldība ilgtspējas jomā. Ilgtspējas ieguldījumu sniegtā pievienotā vērtība Latīņamerikā un Karību valstīs visbiežāk izpaužas stratēģiskā līmeņa ieguvumos, proti, 32% uzņēmumu atzīst, ka ilgtspējas pasākumi palīdz labāk identificēt un vadīt riskus, un 26% kā nozīmīgāko ieguvumu uzsver uzlabotu pieeju finansējumam un investīcijām. “BDO” eksperti reģionā norāda, ka uzņēmumiem šajos tirgos ir izdevies saglabāt ilgtspējas budžetus pat sarežģītos apstākļos, taču tagad būtiski panākt, lai katrs ieguldītais eiro sniegtu izmērāmus rezultātus un ilgtermiņa biznesa vērtību.

Pētījums atklāj, ka tikai 47% Āzijas un Klusā okeāna reģiona valstu uzņēmumu ir publicējuši ilgtspējas pārskatu (Eiropā tie ir 53%). Savukārt 36% šī reģiona uzņēmumu primāri koncentrējas uz normatīvo prasību izpildi, kamēr 31% jau mērķtiecīgi integrē ilgtspēju uzņēmuma procesos.

Galvenais šķērslis ilgtspējas pasākumu īstenošanai Āzijas un Klusā okeāna reģionā ir augstās izmaksas un investīciju pieejamības trūkums. Lielajām korporācijām papildu grūtības sagādā plaša mēroga ESG (vide (*environmental*), sociālā atbildība (*social*) un pārvaldība (*governance*)) datu vākšana un to pārvaldība, savukārt mazāki uzņēmumi bieži cieš no ierobežotiem resursiem un pieredzes trūkuma. Tas kombinācijā ar pārmaiņu vadības izaicinājumiem apgrūtina ilgtspējas stratēģiju ieviešanu. Arī normatīvā regulējuma sarežģītība ietekmē visus uzņēmumu segmentus šajā reģionā. “BDO” eksperti iesaka uzņēmumiem koncentrēties uz būtiskākajiem ilgtspējas aspektiem savā darbībā, lai investīcijām būtu maksimāla stratēģiskā atdeve un būtu vieglāk pamatot to biznesa lietderību.

Eiropā 42% uzņēmumu vēl tikai meklē savu pieeju ilgtspējai un tikai 25% strādā ar pilnībā integrētu ilgtspējas programmu savā

darbībā. Tomēr vairāk nekā puse (53%) Eiropas uzņēmumu jau ir publicējuši oficiālu ilgtspējas ziņojumu. Tas liecina par salīdzinoši augstu pārskata atbildības kultūru. Pašreiz Eiropā izaicinājumus rada arī mainīgā normatīvā vide un sarežģītība, piemēram, Korporatīvās ilgtspējas ziņošanas direktīvas jeb *Corporate Sustainability Reporting Directive* (CSRD) un Eiropas ilgtspējas ziņošanas standartu jeb *European Sustainability Reporting Standards* prasības un tā sauktie “Omnibus” priekšlikumi, lai veicinātu Eiropas Savienības (ES) konkurētspēju un labklājību, ir radījuši zināmu neskaidrību uzņēmēju vidū.

Šis pētījums izgaismo arī atšķirības starp dažāda lieluma Eiropas uzņēmumiem. Mazākiem un vidēja lieluma uzņēmumiem ar ierobežotām komandām nesamērīgs slogs ir sarežģīto atskaišu un atbilstības prasību izpilde, īpaši saistībā ar jaunajiem ES normatīviem, piemēram, CSRD. Savukārt lielie uzņēmumi biežāk cīnās ar dilemmu, kā sabalansēt steidzamas prioritātes ar nepieciešamajiem ilgtermiņa ieguldījumiem ilgtspējā. Lielajiem uzņēmumiem situācija “šodienas rezultāti pret rītdienas mērķiem” ir ļoti reāla.

Eiropā ilgtspēja arvien vairāk tiek uztverta ne tikai kā atbilstības vai reputācijas jautājums, bet arī kā iespēja stiprināt biznesa pamatus un konkurētspēju, un “BDO” eksperti uzsver, ka izšķiroša nozīme ir spēcīgam biznesa pamatojumam un ilgtspējas sasaistīšanai ar pamatdarbību izmaksu samazinājumu, riska pārvaldību, inovācijām un tirgus iespējām.

Ilgspējīga attīstība

Ilgspējīga attīstība pirmo reizi tika definēta Pasaules Vides un attīstības komisijas 1987.gada tā sauktajā Bruntlandes ziņojumā “Mūsu kopīgā nākotne”. Definīcijā teikts, ka ilgtspējīga attīstība apmierina šodienas vajadzības, neapdraudot nākamo paaudžu spēju apmierināt savējās. Biznesa valodā tas nozīmē līdzsvaru starp vides ietekmi (emisijas, resursu patēriņš, piesārņojums), sociālo ietekmi (darba vide, cilvēktiesības, kopienas) un pārvaldību (caurspīdīga, ētiska un atbildīga pārvaldība). Ilgtspējīgs business

spēj gūt peļņu šodien, vienlaikus saudzējot dabas resursus, rūpējoties par darbiniekiem un sabiedrību un ievērojot augstus ētikas standartus, tādējādi nodrošinot savu dzīvotspēju arī nākotnē.

“BDO” globālais ilgtspējas pētījums parāda, ka uzņēmumi visvairāk pievienotās vērtības saskata emisiju un vides ietekmes samazināšanā, labākā pieejā finansējumam un ieguldījumiem, izmaksu ietaupījumos (piemēram, energoefektivitāte), talantu piesaistē un noturēšanā, plašākā risku pārvaldībā un stratēģiskā lēmumu pieņemšanā.

Strauji aug izpratne par ilgtspējas nozīmi, taču praktiskā integrācija – datu sistēmas, procesu pārveide, pārmaiņu vadība – daudzviet vēl tikai sākas

Praksē tas nozīmē, ka ilgtspēja palīdz uzņēmumam labāk pārvaldīt regulatīvos un reputācijas riskus, stiprināt piegādes ķēdes noturību, attīstīt un pilnveidot produktus un pakalpojumus (piemēram, zema oglekļa risinājumi), atbilst investoru un banku prasībām, kas arvien biežāk skatās uz ESG rādītājiem.

Situācija Latvijā

Latvija ir apņēmusies līdz 2050.gadam sasniegt klimata neitralitāti, tas ir, neto nulles siltumnīcefekta gāzu emisijas. Starpposmā līdz 2030.gadam mērķis ir samazināt emisijas par 65% salīdzinājumā ar 1990.gadu. Šīs saistības izriet no Parīzes nolīguma un ES zaļā kursa, un tās iemieso Latvijas Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021–2030, kā arī Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam. 2020.gadā Latvija izpildīja sev noteiktos ES klimata mērķus, tostarp emisiju samazinājumu, atjaunīgo energoresursu īpatsvaru un energoefektivitāti. Tomēr turpmākā emisiju samazināšanās bijusi lēnāka, nekā cerēts. Latvijas neto siltumnīcefekta gāzu emisijas 2023.gadā bija aptuveni 1,5 reizes lielākas nekā 2005.gadā, kamēr ES vidēji tajā pašā periodā emisijas samazinājās aptuveni par 30%. **Viena no problēmām ir tā, ka zemes izmantošanas un mežsaimniecības**

sektors, kas agrāk absorbēja oglekli, pēdējos gados ir kļuvis par emisiju avotu. (nepieciešams pamatojums – LMSP piezīme)

Būtisks emisiju samazinājums kopš 2005.gada panākts enerģētikas un apstrādes rūpniecības nozarēs (kritums attiecīgi par 52% un 45%), tomēr vairākās citās jomās izaugsmes radītais emisiju pieaugums gandrīz pilnībā neitralizējis šos ieguvumus. Piemēram, kopējās rūpniecības emisijas 2023.gadā bija tikai aptuveni 2% zem 2005.gada līmeņa. Šie dati atklāj, ka, neskatoties uz pārdomātu stratēģisko ietvaru, praktiskajā izpildē Latvijai būs jāpieliek vēl lielākas pūles, lai noturētu kursu uz izvirzītajiem 2030. un 2050.gada klimata mērķiem.

Latvijā sperti arī nozīmīgi politikas soļi ilgtspējas virzienā. 2025.gada 27.novembrī Saeima pieņēma jaunu Klimatnoturības un ekonomiskās ilgtspējas likumu, kas nacionālajā līmenī nostiprina klimata politikas mērķus un transponē ES klimata saistības, vienlaikus nosakot ministriju un pašvaldību atbildību to izpildē un koordinējot atbalsta finansējuma sadali. Šajā likumā iekļautas arī nepieciešamās normas, lai Latvija varētu pilnvērtīgi izmantot jauno ES Sociālo klimata fondu, no kura Latvijai paredzēti aptuveni 462,7 milj. eiro. Šo finansējumu plānots ieguldīt energoefektivitātes paaugstināšanā, sabiedriskā transporta uzlabošanā un kā atbalstu mazaizsargātām sabiedrības grupām klimata pārejas apstākļos.

Starptautiskos novērtējumos Latvija izskatās samērā labi. Piemēram, Vides snieguma indeksā 2023 Latvija ierindota 15.vietā pasaulē. Tas galvenokārt saistīts ar salīdzinoši labiem dabas kapitāla un vides kvalitātes rādītājiem. Savukārt Klimata pārmaiņu snieguma indeksā 2025 Latvija novērtēta kā zemas veiktspējas valsts, turklāt reitingā nokritusi par trim vietām, augstu novērtējumu saņemot tikai atjaunīgo energoresursu izmantošanas kategorijā. Šie salīdzinājumi atklāj kontrastu starp Latvijas stiprajām pusēm vides jomā un nepietiekamo progresu klimata mērķu izpildē. Pozitīvi, ka pēdējos gados arvien vairāk Latvijas uzņēmumu pievēršas ilgtspējas pārvaldībai praksē. Daudzas lielās un

publiskās kompānijas sākušas publicēt detalizētus ESG ziņojumus un iekļaut ilgtspējas mērķus savā stratēģijā.

Kopumā Latvijas uzņēmumu ceļš ir līdzīgs “BDO” globālajā pētījumā iezīmētajam, proti, strauji aug izpratne par ilgtspējas nozīmi, taču praktiskā integrācija – datu sistēmas, procesu pārveide, pārmaiņu vadība – daudzviet vēl tikai sākas.

Latvijas uzņēmumiem ir visas iespējas būt pirmajās rindās.